

Јована БЛАЖИЋ ПЕЈИЋ*

Историјски институт

Београд

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2420-3331>

Екатерина Владимировна ИВАНОВА

Росархив

Москва

МИТРОПОЛИТ МИХАИЛО И АНТОНИНА ДМИТРИЈЕВНА БЛУДОВА: ПОЧЕЦИ ПРЕПИСКЕ (1854–1860)

Анстракт: У раду представљамо једанаест писама и три признанице митрополита београдског Михаила (Милоја Јовановића) упућене руској грофици Антонини Дмитријевној Блудовој у периоду између 1854. и 1860. године. Реч је о трећем наставку објављивања њихове преписке, а овај пут представљен је сам почетак сачуване преписке. Приређена писма, која представљају својеврстан прилог проучавању српско-руских односа током шесте и почетком седме деценије 19. века, похрањена су у оквиру личног фонда породица Панини-Блудови у Руском државном архиву древних аката у Москви.

Кључне речи: Русија, митрополит Михаило, Милош Обреновић, Јанићије Костић, Антонина Дмитријевна Блудова, Србија.

Abstract: The paper presents eleven letters and three quittances of Metropolitan of Belgrade Mihailo (Miloje Jovanović) to Russian countess Antonina Dmitrievna Bludova, written in the period from 1854 to 1860. It is the third extension of the publication of their correspondence, and this time we are presenting the beginning of the saved correspondence. The edited correspondence, which represents a kind of contribution to the study of the Serbian-Russian relations during the sixth and the beginning of the seventh decades of the 19th century, is deposited in the personal fund of the Panin-Bludov families in the Russian State Archives of Ancient Documents in Moscow.

Keywords: Russia, Metropolitan Mihailo, Miloš Obrenović, Janičije Kostić, Antonina Dmitrievna Bludova, Serbia.

* jovana.blazic@iib.ac.rs

Историја српско-руских односа друге половине 19. века незамислива је без проучавања лика и дела митрополита београдског Михаила (Милоја Јовановића), који је готово пет деценија радио на јачању српско-руских веза у свим сферама живота, а у политичком животу Србије отворено заговарао русофилски правац вођења српске спољне политике. Током школовања, а затим и током служења у Српској цркви, стекао је бројна познанства, па и пријатељства међу Русима, и с многима од њих одржавао је сталну преписку. Један од најзначајнијих контаката била је руска грофица Антонина Дмитријевна Блудова, с којом је више од три деценије одржавао преписку, а којој се најчешће обраћао с различитим молбама, не само у вези са пословима који су се тицали цркве, културе и просвете, већ и оним који су се тицали искључиво политике. Због свих појединости до којих се може доћи читањем њихове преписке, овај извор сматрамо изузетно корисним. Стога, у овом раду настављамо с објављивањем писама митрополита Михаила упућених руској грофици,¹ износећи овог пута сам почетак сачуване преписке.

Антонина Дмитријевна Блудова рођена је у Стокхолму, као прво од укупно четворо деце у породици високо позиционираног руског државника грофа Дмитрија Николајевича Блудова (1785–1864) и дворске даме кнегиње Ане Андрејевне Шербатове (1777–1848). Образована и с контактима међу највишим званичним руским световним и црквеним представницима, као и међу словенофилима, добар део живота посветила је помагању балканског православног становништва. Као дворска дама (од 1863), имала је нарочит утицај на руску царицу Марију Александровну. Први почеци добротворног рада Антонине Дмитријевне Блудове везују се за период након завршетка револуција 1848/1849. године, када је, уз подршку руског протојереја Михаила Фјодоровича Рајевског, основала прво руско друштво за помоћ словенским народима, тзв. Кружок грофице Блудове, а у циљу помагања православног становништва на простору Војводине и Војне границе.² Године 1856. ова организација добила је и званичну дозволу за рад, па је реорганизована у Петроградско добротворно друштво, којим су, поред Антонине Дмитријевне Блудове, управљале и руске кнегиње Наталија Дмитријевна Протасова и Татјана

¹ Јована Блажић и Јекатерина Владимировна Иванова, „Преписка митрополита Михаила и грофице А. Д. Блудове о догађајима у Србији 1868. године”, *Мешовита грађа (Miscellanea)* 34 (2013) 193–218; исте, „Писма митрополита Михаила грофици А. Д. Блудовој: прилог проучавању руско-српских односа (1871–1874)”, *Мешовита грађа (Miscellanea)* 35 (2014) 121–138.

² Више о томе: Искра Васиљевна Чуркина, *Протоиерей Михаил Федорович Раевский и югославяне*, Москва 2011, 48–104.

Васиљевна Васиљчикова. Основни циљ организације била је помоћ православним црквама, манастирима и школама широм Балканског полуострва, а посебна пажња била је посвећена простору Босне и Херцеговине.³ Неколико година касније, по узору на ову организацију, основан је Московски словенски добротворни комитет (1858–1878), који је с временом практично преузео све послове Петроградског добротворног друштва, које је 1863. године и званично престало да постоји, а Антонина Дмитријевна Блудова окренула се оснивању Светог ћирилско-методијевског православног братства у Острогу.⁴

Прво писмо које објављујемо Михаило је послао Блудовој из Гопчице, 7. априла 1854. године, с имања Јована Ризнића, српског трговца и правника, који је између осталог био познат и по гостопримству које је указивао српским питомцима у Кијеву. Ово писмо није и прво Михаилово писмо упућено Антонини Дмитријевној, већ прво које је сачувано. Након што је завршио Кијевску духовну академију и што се замонашио у Кијевско-печерској лаври, Михаило је у јесен 1853. године први пут боравио у Москви и Петрограду. Управо ово писмо је сведочанство о томе колико је за младог српског монаха ово путовање било важно и колико је оно оставило трага на њега и на његов однос према Русији. У Москви је упознао водеће московске словенофиле, а у Петрограду Антонину Дмитријевну Блудову, која се тада већ неко време активно бавила добротворним радом у корист православног становништва на Балкану. Од доласка у Русију, те од времена када упознаје прве словенофиле и људе њима блиске, Михаило постаје присталица идеје словенске узајамности и вере у месијанску улогу Русије, што се види из овог писма: „Одавно, а нарочито од када сам био у Петрограду и Вас упознао, слушао сам и постао уверен у руску лојалност, која је у срцима наших владара, тако рећи, осакаћена од стране Запада и претворена у неверство, као тобоже амбициозне намере наших покровитеља. Плакао сам изнутра, жалио се на такво несрећно неразумевање, молио Бога да нам отвори очи, скине тамни прекривач.” Поред тога, Михаило је у писму подвукао да су очи српског народа уперене ка једноплеменицима, али да им прилике не дозвољавају да се покрену. Такође, он обавештава руску грофицу да су њен отац, гроф Дмитриј Николајевич Блудов, и некадашњи обер-прокуратор Светог синода (1836–1855) гроф Николај Александрович Протасов, крајем марта

³ Исто, 104–105. Сергей Александрович Никитин, *Славянские комитеты в России в 1858–1876 годах*, Москва 1960, 27.

⁴ Више о Петроградском добротворном друштву: Јована Блажић Пејић, *Московски словенски комитет и српско питање (1858–1875)* (докторска дисертација, Филозофски факултет у Београду, 2021), 42–44, 61–63.

изабрани за чланове Друштва српске словесности,⁵ и моли је уједно да му преко Михаила Фјодоровича Рајевског пошаље издања Ивана Сергејевича Аксакова, Михаила Петровича Погодина, Евдокије Петровне Ростопчине и њима слична.⁶

Друго писмо које објављујемо Михаило је послао Блудовој по повратку у Србију, 17. јуна 1854. године. У њему се похвалио добрим пријемом којим је дочекан и добијањем професорске службе у Београдској богословији. Поред тога, с обзиром на то да је Кримски рат био у току, писао јој је „да су Срби наклоњени и да се пате ишчекујући вести о срећним акцијама руске војске”. Истовремено, Михаило је замолио Блудову да испита шта се догодило с његовом молбом коју је упутио руском Светом синоду у вези с књигама које су биле потребне Београдској богословији, те с његовом молбом руском министру просвете Авраму Сергејевичу Норову (1853–1858), о књигама које су пак биле потребне Лицеју. У овом писму први пут се помиње Свилајнчанин Јанићије Костић, посинак руске грофице, који се школовао у Михајловској артиљеријској школи у Петрограду (1850–1854) и кога је Михаило саветовао да се не враћа у земљу док не заврши започето школовање.⁷

У трећем писму, од 1. новембра 1854. године, Михаило је руску познаницу обавестио да је 26. октобра произведен за шабачког епископа. Уз то, замолио ју је да његово писмо преда синовцу тимочког епископа Доситеја Николи Новаковићу, дипломцу Московске духовне академије, у коме га он саветује да се тамо замонаши, уколико је већ намерен да то учини. Михаило наводи да им је потребно више монаха, па истовремено и Блудову моли да утиче на српског богослова.⁸ Иначе, лета 1850. године Никола Новаковић је, заједно с Алимпијем Васиљевићем, Григоријем Златковићем, Николом Зисићем и Пантелијом Срећковићем, а о трошку руског Светог синода, послат на школовање у Кијев. Након што је првобитно уписао Кијевску духовну академију, две године касније Новаковић се пребацио

⁵ *Друштво српске словесности 1841–1864*, прир. Бранко Перуничић, Београд 1973, 408–409 (*Друштво српске словесности* – Д. Н. Блудов, Београд, 16. март 1854); исто, 409 (*Друштво српске словесности* – Н. А. Протасов, Београд, 16. март 1854).

⁶ Российский государственный архив древних актов [=РГАДА]. Ф. 1274. Оп. 1. Д. 2179. Л. 101–101об. Митрополит Михаило – А. Д. Блудова, Гопчица, 26. март 1854.

⁷ РГАДА. Ф. 1274. Оп. 1. Д. 2179. Л. 102–102об. Митрополит Михаило – А. Д. Блудова, Београд, 5. јун 1854.

⁸ РГАДА. Ф. 1274. Оп. 1. Д. 2179. Л. 103. Митрополит Михаило – А. Д. Блудова, Београд, 19. октобар 1854.

у Московску духовну академију, коју је завршио с дипломом кандидата 1854. године.⁹

По повратку из Русије, Михаило постаје посредник и главни ослонац руских словенофила у Србији, па је тако, поред Московског словенског добротворног комитета, помагао и рад Петроградског добротворног друштва, о чему нам сведочи четврто писмо од 10. марта 1859. године. У писму Михаило обавештава Блудову да је Милоша Обреновића известио да се у Петрограду прикупљају прилози за обнову манастира Милешеве и да је српски кнез обећао да ће за то издвојити 1.000 дуката, али да очекује да руска страна договори с Турцима да не ометају њену реконструкцију. Такође, обавестио је да је преко Рајевског, кога назива „поштованим нашим сарадником у делу успеха словенско-православних питања”, примио њено писмо, па на постављена питања одговара да је свештеничку одећу и друге богослужбене предмете које је послало Петроградско добротворно друштво расподелио по потреби, о чему јој детаљно пише. Истовремено, подвлачи јој да српска влада искрено жели све исто што и они: „Потребно је да подигнете глас што се Србије тиче: обновити наследна права сходно Хатишерифу, такође и тврђаве предати Србима, а и све Турке и Немце подвргнути локалним законима. Ово је и глас Срба. Надам се да ће наша браћа Руси све ово испословати и да ће престати подле интриге Турака, те ће тада наша влада бити у стању да допринесе успеху општесловенског питања.” Истовремено, у вези са приликама у Босни, писао јој је да им је потребан новац за куповину муниције и пушака, да тамошњи народ нестрпљиво чека пролеће како би подигао устанак. Подвлачи да ће остати тајна одакле је новац стигао: „Све ово пишем Вашој Екселенцији, нашем вечитом пријатељу. Не би било лоше искрено и чешће писати о овоме, а ја ћу одмах обавештавати оне, који би требало да знају, и који ће у потпуности оправдати ваше и наше наде – и старац и младић.” Мислећи на Српско-босански одбор, који је основан 18. августа 1860. године, а чији је покровитељ био митрополит, те на припремање устанка у Босни и покушаје изазивања општебалканског устанка (1860–1861), наводио је да стога намерава да с неколико родољуба оформи друштво, па да ће је обавестити када се то и деси: „Неопходно је да имамо људе, морамо да преокренемо ствари на боље, морамо да дамо правац, да се пробудимо из сна, из дубоког сна у коме се већ шеснаест година налазимо. Потребан нам је ваш подстицај, јер су интереси заједнички за све православце. Чланови

⁹ Владислав Пузовић, *Руски путеви српског богословља. Школовање Срба на руским духовним академијама 1849–1917*, Београд 2017, 63–65.

ће бити у Русији, Грчкој, Црној Гори, Влашкој, Молдавији, Бугарској, Македонији, Херцеговини, Босни и Аустрији. Да би се све ово постигло потребна је и политичка и материјална подршка.” Писмо завршава молбом да му саопшти своја размишљања, али и размишљања „побожних и драгих нам особа који све ово добро разумеју”, па пита: „Да ли је могуће паралелно у приликама у Европи енергичније започети нашу интимну намеру?”. Такође, у писму спомиње како Јанићије Костић није желео да се запосли у Србији, већ жели да буде српски повереник у Петрограду, али да се компромитовао, те да је љут отишао као курир у Беч.¹⁰

У писму од 7. новембра 1859. године, сад већ као митрополит београдски, Михаило се обраћа Блудовој за помоћ балканским хришћанима који се налазе под турском влашћу, наводећи да је време да их Русија енергичније стави под своју заштиту: „Они страдају са свих страна, скоро да већ губе наду – заједно с Турцима, угњетавају их Грци, а Запад, користећи се тиме, напада на њихову веру – једину утеху”. Наводи да ће ускоро митрополиту московском Филарету писати о стању црква и православља на Истоку, а да се она за више информација о балканским приликама може обратити Константину Алексићу, који је у то време боравио у Петрограду. Поред тога, обавестио ју је и о здрављу Јанићија Костића, за кога је навео да обилази манастире, и да је добио информацију да се осећа много боље, да је његова болест, која је била психичке природе, готово не приметна.¹¹

У писму од 7. децембра 1859. године митрополит Михаило обавестио је Блудову да је Стака Скендерова боравила у Београду и тражила да добије још једну помоћницу. Како јој је била потребна кућа за школу и више новчане помоћи, написала је молбу московском митрополиту Филарету, како би он у Москви нашао људе који би могли да помогну њену школу. Митрополит је молбу Стаке Скендерове проследио Блудовој, не би ли је пре слања митрополиту превели, или Александар Фјодорович Гиљфердинг, или Константин Алексић, а и како би она могла да је покаже петроградским добротворкама. Поред тога, митрополит Михаило замолио је Блудову да за потребе школовања ученика из Босне, Херцеговине, Старе Србије и Бугарске у Београдској богословији од руског Светог синода обезбеди новчану помоћ у износу од 2.000 рубаља годишње. Новац би искористио за школовање до четрдесет ученика, али и за штампање брошура духовног карактера, које би даље достављао у крајеве под турском влашћу, а

¹⁰ РГАДА. Ф. 1274. Оп. 1. Д. 2179. Л. 104–105об. Митрополит Михаило – А. Д. Блудова, 26. фебруар 1859.

¹¹ РГАДА. Ф. 1274. Оп. 1. Д. 2179. Л. 107–107об. Митрополит Михаило – А. Д. Блудова, Београд, 27. октобар 1859.

све ради заустављања западне пропаганде. Коментарисао је тадашње политичке прилике: „Шта можемо да очекујемо од Конгреса? Дај Боже, па да православци ни у Турској, ни у Аустрији, не буду заборављени, у сваком случају од западног расуђивања нема наде. Шта ће уследити након расправе руских јерарха? Надам се да ће увидети потребу да саветом захтевају од Цариградске патријаршије, да се не ограничава на прилоге, и да словенском становништву пошаље епископе из тог истог народа.”¹²

У писму од 27. децембра 1859. године Михаило пита Блудову да ли је примила српску штампу коју јој је послао и да ли је у њој прочитала његове беседе и говоре. Обавештава је да намерава да штампа дело епископа вороњешког и јелецког Тихона Задонског.¹³ Такође, поново апелује за помоћ: „О кад би Господ уразумио Конгрес, и кад би нас Русија спасила од тих бештија Турака, у крајњој мери очистила би садашњу Србију од Турака, и тада се не бисмо плашили западне пропаганде”. Истог дана послао јој је и препоруку, у којој је замолио да помогне Захарију Куртићу из Босне, који је намеравао да посети директора Азијског департмана Јегора Петровића Ковалјевског,¹⁴ иначе блиског пријатеља руске грофице.

Девето писмо од 28. фебруара 1860. године тицало се углавном просвете. Михаило се захвалио грофици Блудовој на њеној помоћи око школовања ученика из области под турском влашћу у Београдској богословији, а такође одговорио јој и о српским питомцима који су се у том моменту школовали у Петрограду. Помињу се Сретен Крстић и јеромонах Венедикт Рафаиловић, који су завршавали Петроградску духовну академију, највероватније о свом трошку. Такође, моли је да се не љути на Новаковића, за кога наводи да има проблеме и да му је веома жао што се обрукао пред њом, због чега му је сад и непријатно да јој се обрати. Поред тога, обавестио је да је преко протојереја Рајевског примио крст, а да ће одговор на њено писмо послати преко Екатерине Ивановне Милошевић,¹⁵ супруге руског генералног конзула у Београду, њене блиске пријатељице.¹⁶

¹² РГАДА. Ф. 1274. Оп. 1. Д. 2179. Л. 113–114. Митрополит Михаило – А. Д. Блудова, Београд, 25. новембар 1859.

¹³ РГАДА. Ф. 1274. Оп. 1. Д. 2179. Л. 115–115об. Митрополит Михаило – А. Д. Блудова, Београд, 15. децембар 1859.

¹⁴ РГАДА. Ф. 1274. Оп. 1. Д. 2179. Л. 116. Митрополит Михаило – А. Д. Блудова, Београд, 15. децембар 1859.

¹⁵ РГАДА. Ф. 1274. Оп. 1. Д. 2179. Л. 118–119. Митрополит Михаило – А. Д. Блудова, Београд, 16. фебруар 1860.

¹⁶ Војислав Ј. Вучковић, „Неуспела политичка акција Матија Бана (1860–1861)”, *Историјски часопис* 9–10 (1959) 387.

У десетом писму, од 22. априла 1860. године, пише јој о здрављу Јанићија Костића, како га је посаветовао да ради оздрављења оде у манастир.¹⁷ Две недеље касније, у писму од 7. маја 1860. године, обавештава је о клеветама и незавидној ситуацији у којој се сам нашао, као и да је примио новац и поклон Марије Александровне у виду крста, али и три књиге. Поред тога, обавестио ју је и о посети руског кнеза Долгорукова, који је почетком 1860. године боравио у Србији и Београду, те имао контаката с босанским избеглицама. Писао јој је да је Долгоруков учио српски језик. У вези са сукобом српског кнеза с либералима, навео јој је да је Милован Јанковић отишао на путовање и тако се спасао на време: „Нигде није могао да заустави своју мисао, као на Русију, природну нашу заштитницу, па је тамо и отишао, како би нашао лек за патриотизам”.¹⁸

Последња три приређена документа представљају признанице, послате 14. јуна 1860. године. Првом признаницом митрополит Михаило је потврдио пријем двотомног дела руског дипломате Јевгенија Петровића Новикова *Гус и Лютер: критическое исследование*, које му је грофица Блудова послала преко Руског генералног конзулата у Београду.¹⁹ Другом признаницом потврдио је да је примио напрсни крст украшен смарагдима, поклон руске царице Марије Александровне.²⁰ Последњом признаницом потврдио је пријем дела митрополита новгородског, петроградског, естонског и финског Григорија (Постникова) *Истинно древняя и истинно православная Христова церковь: изложение в отношении к глаголемому старо-обрядству*.²¹

Приређена преписка коју чине једанаест писама и три признанице представља део личног фонда *Панины-Блудовы* № 1274, који се чува у Руском државном архиву древних аката у Москви. Сва писма митрополита Михаила упућена Антонини Дмитријевној Блудовој подељена су у две одвојене фасцикле. У фасцикли № 2179 чувају се седамдесет и пет писама из периода 1854–1868. године (укупно 125 листова), док се у фасцикли № 2180 чувају осамдесет и два писама и телеграма из периода 1870–1887. године (укупно 129 листова), од којих једанаест није датирано. Сва приређена писма су оригинали, написани на руском језику, руком митрополита Михаила, на специјалном папиру за писма тога

¹⁷ РГАДА. Ф. 1274. Оп. 1. Д. 2179. Л. 120. Митрополит Михаило – А. Д. Блудова, Београд, 10. април 1860.

¹⁸ РГАДА. Ф. 1274. Оп. 1. Д. 2179. Л. 121–122об. Митрополит Михаило – А. Д. Блудова, Београд, 25. април 1860.

¹⁹ РГАДА. Ф. 1274. Оп. 1. Д. 2179. Л. 123. Признаница, Београд, 2. јун 1860.

²⁰ РГАДА. Ф. 1274. Оп. 1. Д. 2179. Л. 124. Признаница, Београд, 2. јун 1860.

²¹ РГАДА. Ф. 1274. Оп. 1. Д. 2179. Л. 124. Признаница, Београд, 2. јун 1860.

времена, плаве или беле боје. Приређена писма у јавност износимо без интервенција, желећи да сачувамо језик и стил аутора писама. Скраћенице су разрешене у угластим заградама. Датуми и подвлачења пренети су из оригинала. Рукопис објављујемо у складу с правописом савременог руског језика, а приликом приређивања водили смо се приручником *Методические рекомендации по публикации архивных документов в печатном виде* који је објављен у Москви 2022. године. Детаљнију анализу приређене преписке препуштамо читаоцима.

1.

26. Марта 1854.
Гопчица

Ваше Сиятельство!

Простите мне, что до сих пор не писал, извините великодушно за долгое молчание. Видя вашу доброту, искреннее сочувствие общей нашей пользе, постоянное старание и действия ваши для нас; между тем, видя несоответствия и как бы никакого сочувствия со стороны нашей, я не смел явиться, не смел посмотреть на вас. С давняго времени, а особенно с того, когда был в Петербурге и познал вас, слышал и убедился в искренней благонамеренности Русских, которую в сердцах наших правителей, так сказать, искалечили западные и обратили в неблагонамеренность, будто бы число самолюбивых действий покровителей наших, я постоянно внутренне плакал, скорбел о таком несчастном недоразумении, просил Бога, чтобы он открыл нам глаза, снял темное покрывало. Теперь Господь послал мне малое утешение – возвращаюсь в отечество с таким убеждением, с каким и выехал из него, что народ глубоко сочувствует единоплеменникам своим, что только обстоятельства не позволяют возстать, соседы – хитрая Австрия, их возстание обратит только в свою пользу. Доказательства того вашему Сиятельству уже известны.

Получил недавно из Белграда известие, которое, по всей вероятности, для вас не будет новостью, что Дружество Србске Словесности, поименовало своим членом Его Сиятельство Графа Блудова²² и Графа Протасова²³. Думаю, что до сих пор получил и диплом Граф или скоро его получит.

²² Гроф Дмитриј Николајевић Блудов (1785–1864), руски књижевник, државник и дипломата. Током своје богате државничке каријере, био је министар унутрашњих послова (1832–1839), министар правде (1837–1839), више од две деценије управљао Другим одељењем (1839–1861), па затим био председник Државног савета (1861–1864) и председник Комитета министара (1861–1864). Године 1854. изабран је за почасног члана Друштва српске словесности, а затим 1855. године именован за председника Руске академије наука: „Дмитрий Николаевич Блудов”, у: *Славянофилы. Историческая библиотека*, составитель и ответственный редактор О. А. Платонов, Москва 2009, 74.

²³ Гроф Николај Александрович Протасов (1798–1855), супруг дворске даме кнегиње Наталије Дмитријевне Протасове (девојачко Голицине), руски генерал-ађутант (1840) и генерал лајтант (1848), обер-прокуратор Светог синода (1836–1855).

Прошу вас, если можно, пошлите чрез прот[оиерея] Раевского²⁴ в Сербию письма Аксакова,²⁵ Погодина²⁶ и стихи Ростопчиной²⁷ или, может быть, до сих пор есть в таком роде что-нибудь, – не будет бесполезно. Еще прошу покорнейше – все, что будет относиться до прямого споразумения, являйте нам и вразумляйте нас, прочее – Господь устроит, не так как враги наши желают.

Призывая благословение Господне на вас с душевным уважением, пребываю
вашего Сиятельства

МОЛИТВЕННИК
иер. М. Иоаннович

РГАДА. Ф. 1274. Оп. 1. Д. 2179. Л. 101–101об. Автограф.

²⁴ Михаил Фјодорович Рајевски (1811–1884), руски свештеник, рођен је у Арзамасу, у свештеничкој породици. Након завршене Петроградске богословије и Петроградске духовне академије, прво бива постављен за свештеника цркве при Руској амбасади у Стокхолму (1834–1843), а затим за свештеника цркве при Руској амбасади у Бечу (1843–1884), где остаје до краја живота. С тог места, био је главни ослонац словенофилима и њихова спона са Словенима. Више о Михаилу Фјодоровичу Рајевском и његовом деловању у погледу Срба: Искра В. Чуркина, *Протоиерей Михаил Федорович Раевский и Югославяне*, Москва 2011; *Зарубежные славяне и Россия. Документы архива М. Ф. Раевского 40–80 годы XIX века*, составители В. Матула и И. В. Чуркина, Москва 1975; *Југословени и Русија. Документи из архива М. Ф. Рајевског 40–80 године XIX века II*, прир. С. И. Данченко и др., Београд 1989.

²⁵ Иван Сергејевич Аксаков (1823–1886), руски публициста и песник, председник Московског словенског добротворног комитета (1875–1878).

²⁶ Михаил Петрович Погодин (1800–1875), руски професор и слависта, дугогодишњи председник Московског словенског добротворног комитета (1861–1875).

²⁷ Евдокија Петровна Ростопчина (1812–1858), руска књижевница.

2.

5. Юния 1854

Белград

Ваше Сиятельство!

После ужасных бедствий и изнурительных препятствий чуть жив, Слава Богу, уже приехал в отечество, где встретили меня ласково. Сочувствуя общему делу, живу в мучительной неизвестности будущего. Повторяю опять то же самое, что сказал вам в письме из Гопчицы посланном, теперь еще более утвердился в том моем убеждении, что народ сочувствует и томится ожиданием счастливых действий ваших войск. Больше не пишу, потому что там известна ошибка, прошу только смотреть на это, как на ошибку.

Воздухи на днях отправлю в Свилаенац, а икона Спасителя позже приедет с прочими моими вещами, тогда напишу Костичу.²⁸

Желал бы знать, что с моими прошениями в Синоде о книгах для нашей Семинарии, что Норов²⁹ сделал с моим прошением тоже о книгах для Лицея. Я там еще дождался решения благоприятного; надеюсь, что вышлют, когда дорога освободится.

Костичу я бы не советовал еще прие[з]жать, пока не кончит. Я буду здесь в Семинарии профессором Богословия. Прошу вас, Графиня, скажите Костичу, пусть мне напишет, ибо не смею вас просить, я буду исправно отвечать, если уверюсь, что писма доходят.

Свидетельствуя вам свое нижайшее почтение, призываю благословение Господне на вас и на все дело великих предприятий вашего отечества, с истинным уважением пребываю
вашего Сиятельства

молитвенник

јером. Михаил Иоаннович

РГАДА. Ф. 1274. Оп. 1. Д. 2179. Л. 102–102об. Автограф.

²⁸ Јанићије Костић (1834–1870) родом из Свилајнца, посинак грофице А. Д. Блудове, ученик Михајловске артиљеријске школе у Петрограду (1850–1854).

²⁹ Аврам Сергејевич Норов (1795–1869), руски министар просвете (1853–1858).

3.

Ваше Сиятельство!

Господу угодно было возложить на меня тяжкое бремя пастырства. Из келии моей уединенной, где спокойно занимался я наукою, возвел меня Господь на престол архиерейский и вручил большее число душ, о которых должен заботиться. 14. сего месяца произвели меня в Епископа Шабачкой Епархии.

Являя вашему Сиятельству сие, прошу, если уже вам знаком Николай Новакович,³⁰ конч[ивший] курс в Моск[овской] Дух[овной] Академии, посредством г[осподина] Костица передать сие письмо, в котором советую ему принять монашество там, если намерен принимать его. Нужно, очень нужно, иметь нам больше монахов, поэтому прошу и вас, не откажите ему посоветовать сие, если увидите в нем расположенности. Преклоняю колена пред престолом всевышняго о счастливом окончании дел на пользу церкви. Призывая благословение Господне на дом ваш и вас, пребываю
вашего Сиятельства

молитвенник,
Епископ Шабачкий
Михаил

19. Октября 1854
Белград

Кланяюсь Костицу и ожидаю с нетерпением ответа о Новаковичу.³¹

РГАДА. Ф. 1274. Оп. 1. Д. 2179. Л. 103. Автограф.

³⁰ Никола Новаковић, синовац тимочког епископа Доситеја, дипломац Московске духовне академије.

³¹ Дописано дуж леве ивице листа.

4.

26. Февраль 1859. год.

Ваше Сиятельство,
Милостивейшая Сударыня
Антонина Дмитриевна!

Спешу написать вам о том, что доставит вашей благочестивой душе большое утешение и радость. Сегодня первый раз сказал старому Князю нашему Милошу³² о добровольном сборе в Петербурге насчет возоб[нов]ления Милешева, и он, хваля вашу любовь к нашей старине, с первого разу обещал дать 1000. червонцев с тем, чтобы вы уладили с турками, как бы они не препятствовали возобновлению сего знаменитого монастыря. Надеюсь в скорости получить от вас известия: сколько у вас уже собрано? Сегодня же получил и ваше письмо от прото[и]ерея Раевского, почтеннейшаго нашего сотрудника в деле успеха славяноправославных дел, и спешу ответить:

1. Потир с принадлежностями и красное священническое облачение послал в Боснию в монастырь Святыя Троицы потому, что Папраћа в прошлом году получила из здешняго конзульства все такого рода вещи, но еще оттуда не получил известия и росписку, которую по получении вышлю.

2. Священническое облачение, которое наш Костиць привез, отдал монастырю Петковице, и росписку архимандрита Самуила посылаю.³³

3. Диаконское облачение еще при мне находится, потому что не судил его послать в мон[астырь] Троицу, ибо никогда не имеют в тех краях диаконов, но его отдам какой-нибудь церкви, где бывают диаконы.

4. Из трех икон одну отдал Князю Милошу в то время, когда первый раз явился ему с духовенством, одну пошлю в Софию болгарскому училищу, а третью вышлю в Сараево девичему училищу.³⁴

Те дары, которые высланы для молебна в день Святителя Саввы благочестивою особою по христианскому и единоплеменному сочувствию ея к нашему народу, приняты с тою любовию, которая так крепко связывает нас Сербов к Русским. Перед самым началом

³² Милош Обреновић, српски кнез (1815–1839, 1858–1860).

³³ Признаница приложена уз писмо: РГАДА. Ф. 1274. Оп. 1. Д. 2179. Л. 106.

³⁴ Мисли се на школу Стаке Скендерове, прву женску школу у Сарајеву, која је званично почела с радом 31. октобра 1858. године.

обедни священниками из митрополии перенесены сии дары в церковь, которая была полна народом, тут же перед ним дары освящены и при богослужению того же дня употреблены, когда их все видели и узнали, что тогда же нарочно к дню святителя получены. В школе не могли быть вынесены, ибо там только водоосвящение совершено, при чему могли быть не замечены, потому что зал Лицейский небольшой и в нем только ученики, профессеры и несколько граждан с нами едва могли поместиться. Г-н Милошевич³⁵ изъявил вам и всем благочестивым лицам, подарившим сии дары, особенную благодарность со стороны граждан Белграда, кому они и писменно благодарность передали.

Наш Янићие не хотел принимать здесь никакой службы, а хотел быть поверенным в делах сербских в Петербурге, и если бы одна история с ним не случилась, я имел полную надежду в успехе его желания. Но он в здешнем Казино-кофейне ругал личность царя Австрийского и не щадил до поры до времени и наших некоторых лиц, которые бы всегда шли против его убеждений, и вот поэтому конзулат Австрийский с протестациею, но эта не принята нашими, но отослана Русскому консульству. Услышав все это наш добро- и простосердечный Янићие разсердился и в качестве курьера поехал в Вену. Жаль мне его и успеха его намерений. Надеюсь опять со временем будет лучше. Наши искренно желают работать так, как и вы. Вам нужно подавать голос, что до Сербии: возобновить права наследства сходно хатишерифита, также крепости передать сербам, всех турков и немцев подчинить местным законам. Это есть и голос Сербов. Надеюсь, что наши братья Русские все это выхлопочут и тогда прекратятся гнусные интриги турков и тогда наше правительство будет в состоянии помочь успеху дел общеславянских.

Притом нам теперь необходимо денежное пособие для дел в Боснии. Искренно желают подкрепить народ православный в Боснии, кажется, все будет наилучшим образом улажено, тогда услышим секретно, что оттуда получим необходимое денежное пособие для покупки пороху и ружьев. Народ там ожидает только минуты Майских дней и встанет на жизнь и смерть. Чтобы не было даром, ожидаем обещаний, а с ними и пособие, которое так устроится, что только нас несколько человек будем знать, откуда оно, а потом по окончании весь народ в счастливом окончании, благоденствуя, узнает настоящего благодетеля. Нужно повести дела так, чтобы пересечь Боснию от Херцеговины и по всем краям в один день поднять оружие, а в Херцеговине пусть Черногория начнет и занимает

³⁵ Михаил Рафаилович Милошевич (1807–1885), руски генерал-мајор и дипломата, руски генерални конзул у Београду (1856–1860). Милошевич је био пореклом из Беле Цркве, али се као младић преселио у Русију, и 1832. године ступио у руску војну службу.

дороги, ведушия в Боснию. Турция будет иметь войско на границах Валахии и Молдавии, на границах Сербии и Греции, также и Черногории, дела Европы тоже будут благоприятны, и все с помощью Божию будет благоприятствовать несчастному народу, который столько веков на глазах Европы христианской страдает от неистовства неверных, неспособных для цивилизации беснующихся турков. Все это пишу вашему Сиятельству, нашему всегдашнему приятелю. Не худо бы искренно и чаще об этом писать, а я немедленно буду сообщать тем, которым надобно знать и которые вполне оправдают ваши и наши надежды – и старик и молодой.

Мы имеем намерение с некоторыми патриотами организовать общество для этих целей.³⁶ Когда оно образуется, извещу вас. Необходимо иметь людей, нужно поворотить дела к лучшему, нужно давать направление, нужно возбудить от сна и сна глубокого, в котором уже 16. лет находимся. Толчок нам нужен от вас, потому что интересы общие для всех православных. Члены будут в России, в Греции, Черногории, Валахии, Молдавии, Болгарии, Македонии, Херцеговины, Боснии и Австрии. Для достижения всего этого необходимо и политическое и материальное пособие. У нас много уже людей, которые имеют надобность искать приключений, много лиц ищущих и званий и занятий – Сербия тесна, нельзя всем дать должностей, необходима одушка. Уже имеем сношений с болгарскими некоторыми краями. Надеюсь, по получении вашего ответа пойдет дальше. С удовольствием воспользуюсь вашими замечаниями, нарочно прошу сказать мне мысли ваши и тех благочестивых и дорогих нам особ, которые все это хорошо понимают: можно ли по ходу дел в Европе энергичнее начать наше задушевное намерение?

Призываю благословение Господа на вас с почтением и любовью, имею честь быть

вашего Сиятельства

покор[нейший] слуга и
богомолец
ЕШ Михаил

РГАДА. Ф. 1274. Оп. 1. Д. 2179. Л. 104–105об. Автограф.

³⁶ Мисли се на Српско-босански одбор Матије Бана, основан 18. августа 1860. године.

5.

Белград 27. Октября 1859. год.

Ваше Сиятельство,
Антонина Дмитриевна!

Наш Янићие объе[з]жает монастыри, на днях был он в мон[астыре] Св. Романа, теперь, слышу, находится в мон[астыре] Горняк. Из Свилаинца священник уверял меня, что Янићию гораздо лучше и едва приметна его болезнь. Пусть немного разлечется и даст Господь ему совершенное здоровье. Не беспокойтесь, но молитесь Богу. Деньги я передал Милошевичу по прежнему писму вашему и взял у него росписку, которая хранится у меня. Янићию ничего не буду говорить об этих деньгах. Стихотворения Янићия – практикант при сем посылаю, равно и другую книжку, чтобы они вместе шли и не потерялись. Писмо ваше сегодня отправлю в Свилаинач Янићию. Если успею, напишу поскорее Митрополиту Московскому³⁷ о состоянии церквей и православия на Востоке. Простите, что так коротко писмецо пишу, призовите Алексича³⁸ из департамента Азиатского – он вам многие вещи лучше объяснит. Прошу вас усердно, помогите бедным христианам в Турции, они страдают со всех сторон, уже почти теряют надежды – с турками гнетут их греки, и Запад, пользуясь сим, нападает на их веру – единое утешение. Пора, чтобы Россия энергичнее взяла их в свою защиту.

Призывая благословение Господне на вас и родных ваших, с любовью остаюсь

вашего Сиятельства

покор[нейший] слуга
Митрополит
Михаил

РГАДА. Ф. 1274. Оп. 1. Д. 2179. Л. 107–107об. Автограф.

³⁷ Филарет (Василиј Михајлович Дроздов), митрополит московски и коломенски (1826–1867).

³⁸ Константин Алексић, капетан у руској војсци, супруг књижевнице и глумице Милке Гргуреве-Алексић.

6.

Ваше Сиятельство,
Антонина Дмитриевна!

На днях прие[з]жала к нам Стака Скендерова из Сараева и просила себе еще одну помощницу и мы ей нашли одну девушку из здешних училищ девичих. Итак, видите, школа ея успевает, но она жаловалась, что не имеет дома для училища и нужно ей больше средств и денежных пособий, для чего и написала сама сию просьбу владыке Московскому, высокопреосвященному Филарету, в коей просит его, чтобы он в Москве велел собрать от господ и прочих добрых людей пособий для ея училища. Не успел я перевести сию просьбу на русски[й], но посылаю ее так вашему Сиятельству, чтобы вы по доброте сердца своего изволили дать перевести через Гилфердинга³⁹ или Алексича, и показав ее некоторым дамам,⁴⁰ если найдете уместным, послать преосвященному.

Многие благочестивые дамы, слышу, делают пожертвования, пусть и здесь не пожалеют помочь образованию православных девиц, и если можно, выпросить у Святейшаго Синода 2000. рублей⁴¹ ежегодно для образования из Боснии, Херцеговины и Старой Сербии и Болгарии молодых людей для будущих там священников в нашей здесь Семинарии. Теперь их довольно оттуда прие[з]жает желающих учиться, но все дети беднейшие, а всех мы не в состоянии помогать, выхлопотано для содержания 12. учеников и только эти, которым дали пособие, здесь в Семинарии учатся, а все прочие разбрелись кое-где, некоторые поехали в Австрию искать пособия. Я бы мог собрать до сорока учеников оттуда, образовать их и высылать для учителей и священников. Это очень было бы полезно, а кроме того, если бы что переоставало, печатал бы брошюры религиозного содержания, и даром высылал туда, в те края. Этими путями нужно противостоять пропаганде западной. Очень обрадуете меня, если можете сие пособие выхлопотать. Что нам принесет Конгресс? Дай Бог, чтобы не забыты были и православные в Турции и

³⁹ Александр Фёдорович Гильфердинг (1831–1872), руски слависта и дипломата, председник Петроградског одељења Московског словенског добротворног комитета (1868–1872).

⁴⁰ У фасцикли се чувају и две писарске копије овог писма, написане највероватније ради показивања добротворкама и другој господи из грофичиног окружења, а у циљу прикупљања средстава: РГАДА. Ф. 1274. Оп. 1. Д. 2179. Л. 109–110об, 111–112об.

⁴¹ У писму је прецртано 1.000, па затим дописано 2.000.

Австрии, во всяком случае нет надежды от западных разсуждений. Что последует за разсуждением Русских иерархов? Надеюсь, что увидят необходимость советом вытребовать от патриархии Цареградской, чтобы она ограничилась жалованьем, и чтобы высылала славянским народонаселениям епископов от того же народа.

Янићие по-прежнему, то есть здравствует, и случаем только когда заговорит о политике, бывают некоторые знаки умственного напряжения. Но в Свилаенце, думаю, о политике реже говорят, поэтому, будьте спокойни, надеюсь, что Господь утвердит его ум.

Призываю на вас и ваших [родных] благословение Господа Бога, с преданностью и почтением имею честь быть
вашего Сиятельства

покор[нейший] слуга
Митрополит Сербии
Михаил

Белград
25. Ноября 1859.

РГАДА. Ф. 1274. Оп. 1. Д. 2179. Л. 113–114. Автограф.

7.

Белград. 15. Дек[абря] 1859.

Ваше Сиятельство!

Спаси бо вам, добрая Графьяня, благодарю вас за истинно християнския чувства ваши, прошу Господа, да будет его милость с вами и возрадует ваше сердце полным здоровьем нашего Янићия и успехом вашего заступничества в пользу тысящами тысяч страдальческих православных. Мы отсюда посылали Сербския газеты и не знаем, читали ли вы их. Прошу вас, найдите № 106 и 120. прежняго учредничества, потом № 8, 18, 19 и 23. нового учредничества нынешняго года и прочтите там неко[то]рых беседы и речи мои, и откровенно скажите мне свои примечания, за которыя буду благодарить как и за сии примечания об окружных писмах. Теперь печатаю одну книжку для домашняго употребления християн, потом намерен печатать Тихона Наставление всем християнам,⁴² кроме того, уже в печати слова и беседы на все недели и праздники и церковное богословие. Но одна типография, и как то долго буду ждать, пока успеют все это одпечатать. Много нужно делать, ибо равнодушие и какое-то пренебрежение ввелось, и ах, добрая Графьяня, не такое грубое невежество, как говорите, и незнание азбуки, но выворот от западняго духа непочитание святыни. Помогайте, пожалуйста, и подкрепляйте – надеюсь на Господа поворотить на доброй путь. О, если бы Господь вразумил Конгресс, и Россия спасла нас от этих изуверов турков, очистила бы по крайней мере Сербию нынешнюю от турков, тогда не боялись бы западной пропаганды. На днях надеюсь получить письмо от протоиерея из Свилаенца и тогда немедленно извещу вас о состоянии нашего больнаго. Будьте спокойни и положите на Господа надежду, он избавит вас от этого искушения и обрадует материнское сердце ваше. Слышу, что ему – Янићию, не делается хуже, но со дня на день лучше.

С сим призывая благословение Господне на вас и домашних, свидетельствую вам свое почтение и преданность

Митрополит Сербии
Михаил

РГАДА. Ф. 1274. Оп. 1. Д. 2179. Л. 115–115об. Автограф.

⁴² Мисли се на дело епископа воронежског и јелецког Тихона Задонског: *Наставление християнское, сочиненное Тихоном, епископом Воронежским*, Москва 1833.

8.

Белград 15. Дек[абря] 1859.

Ваше Сиятельство!

С сим писмом предстанет вам Захария Куртич,⁴³ он вам скажет, для чего приехал, прошу вас усердно принять его и оказывать ему покровительство, чтобы мог явиться г[осподи]ну Ковалевскому,⁴⁴ думаю, он может сказать и про Янићия, ибо, кажется, чрез Свилаенац проедет и увидит его.

Простите и будьте благонаклонны сему Куртичу, с чем свидетельствую вам свое почтение, имею честь быть
вашего Сиятельства

пок[орный] слуга
М Срб. Михаил

РГАДА. Ф. 1274. Оп. 1. Д. 2179. Л. 116. Автограф.

⁴³ Захарије Куртић из Босне, члан Тајног одбора Матије Бана.

⁴⁴ Јегор Петровић Ковалевски (1809. или 1811–1868), директор Азијског департамента Министарства спољних послова (1856–1861).

9.

Белград 16. Феврал.
1860.

Ваше Сиятельство
Антонина Дмитриевна!

Прежде всего извещаю вас, что нельзя нашего больного послать в Студеницу в нынешнее время потому, что очень трудно будет ему по тяжелой дороге верхом больному через скалы поехать, но прошу вас оставить его в Свилаинце до лета, а тогда или в Студеницу или в Раваницу усовестовать его отправится. Он, как извещает протоиерей, не согласится выехать из дому – пусть там до времени и останется. На днях получил ваше письмо через прот[оиерея] Раевского от 8. Ноября с крестом, который я Сретеновичу⁴⁵ показал, но ему не нравится для того, что нет стопы для креста стоячаго, поэтому передам – продам его другому, а деньги прошу назначить, кому передать по получении. На ваше письмо от 8. Ноябр[я] постараюсь отвечать по Екатерине Ивановной.⁴⁶ От души благодарю за старание ваше о помощи бедным ученикам из страждущих стран народа православнаго и по вашему желанию, выраженному в письме 26. Генваря, и посылаю вам при сем листок, в котором назначено 4 ученика. Спасибо вам за статейку, од которой надеюсь успехам от доброты Русских и благочестия их, и тогда бы еще столько набралось учеников бедных для образования. Что касается проекта о воспитании сербов, я поспешу написать. Между тем извещаю вас, что не знаю, какие то ученицы наши в Петербурге, ибо те, которых я выслал отсюда прошлого лета, находятся в Киеве, а слышу, что в Петербург[ск]ой Духовной Академии некто Крестичь⁴⁷ и протосингел Венедикт,⁴⁸ приехавшие сами – заключаю, что вы об них говорите; но если об них, то прошу пусть останутся, ибо нынешним годом, кажется, они кончают курс. Не сердитесь на Новаковича, он бедный в больших домашних разстройствах с женою – прошу об этом не напоминать ему, ибо кое-как усмирились, очень жалеет,

⁴⁵ Сава Сретеновић, академик, ученик Кијевске богословије (1846–1849), а затим начелник у Министарству просвете и професор Београдске богословије.

⁴⁶ Јекатерина Ивановна Милошевич (1829–1922), супруга Михаила Рафаиловича Милошевича, руског генералног конзула у Београду (1856–1860).

⁴⁷ Сретен Крестић, дипломац Петроградске духовне академије (1857–1861).

⁴⁸ Венедикт Рафаиловић, дипломац Петроградске духовне академије (1857–1861).

что так осрамил себя пред вами и теперь ему стыдно беспокоить вас и показываться вам. Сербския Новины в год стоят три талера, и я бы сам давно посылал, но нет возможности через соседку нашу, ибо они оглашены там как под опалою какою-то, но на днях просил протоиерея Раевского, чтобы он доставлял вам, потому что посольство 5 № получает отсюда почтою под исключением. Нельзя ли как-нибудь связать вашу с нашею почтою через Валахию? Как бы это облегчило сообщения. Простите мне, пожалуйста, что беспокоил вас своими рекомендациями, не знал, что уже так вещи и обстоятельства довели дело. Больно мне, что так случилось, что наши потеряли искренняго, добраго и патриотичнаго водителя и заступника, но успокоиваюсь тем вашим утешением в деле, что каждого уверить, что вы опять таки дело делаете по-прежнему, хотя лица не имеют доступа. Не оскорбитесь и не отказывайтесь, прошу вас, общее наше с вами дело церкви требует, вопиет о близком искреннем знакомстве и непрестанном общении. Уверен всегда, что вы как доселе, так и вперед продолжите извещать, хлопотать, спрашивать, настоять и увещевать, толкая постоянно в двери. Господь да благословит вас и утешит улучшением здоровья любимаго вам сына.

Простите и не забывайте чтущаго и уважающаго
ваше Сиятельство

МС Михаил

РГАДА. Ф. 1274. Оп. 1. Д. 2179. Л. 118–119. Автограф.

10.

Белград 10. Априла.
1860.

Ваше Сиятельство,
Антонина Дмитриевна!

Простите, что долго не извещаю вас о здравии Янићия, думая, что Екатерина Ивановна перескажет вам о состоянии его здоровья. Как прежде вам писал, что я непосредственно Янићию писал и предлагал поехать в монастырь, так теперь должен вам доставить, что ничего не отвечает о том ни он, ни другие его домашние. Слышу, что родные желают задержать его при себе. На днях приедет Архимандрит Раваничкий и ему дам поручения, чтобы он сам навестил его и предложил ему поехать с ним в монастырь для поправления здоровья. Добрая Графиня, не беспокойтесь, а возложите печаль свою на Господа и молитесь, чтобы он дал вам крепости перенести эту скорбь. Всем нам достается на долю довольно печальных скорбей. Такая участь человека на земле. Господь да укрепит вас и обрадует. Не забывайте

вашей Сиятельности

усердного богомольца
МС

РГАДА. Ф. 1274. Оп. 1. Д. 2179. Л. 120. Автограф.

11.

Белград 25. Апри[еля].
1860.

Ваше Сиятельство,
Антонина Дмитриевна!

Усерднейше благодарю вас за ваше старание и христианскую любовь. Господь да воздаст вам сторицею и утешит ваше доброе сердце и вылечит душевные раны, которые столь возмущают вашу христианскую и материнскую душу. Спаси бо вам по сто раз, скажут со мною бедствующие братья наши. Получил я исправно узел, в котором ошибочно число снаружи написано, для чего и я дал росписку на 147. пол., а между тем нашел в нем 157. пол. Прошу вас, извините ошибку, я потом вам перешлю росписку на 157. Вместе с этим получил и дорогой для меня и для всех благомыслящих крест от благочестивейшей Государыни благодетельницы православных. Жду выхода из печатни Слова и беседы и тогда в благодарность с письмом, думаю, через вас поднести щедрой благотворительнице нашей. Сегодня служил божественную литургию и молился о здравии Государыни, чтобы Господь благодатию своею укрепил ее счастливо разрешиться от бремени для надежды России и всех православных.⁴⁹ Писмы ваши получил я исправно и очень благодарен за все намеки. Жаль только, что редко бывают курьеры. На днях кое-что в ответ напишу и перешлю. Прошу вас быть спокойною насчет меня, разумеется, что всем разномыслящим угождать нельзя. Благо церкви и народа люблю и о том стараюсь, не я первый и не последний терплю. В душе спокоен, готов терпеть и прошу только Господа, чтобы помог мне в добром деле не потерять уважения и не уронить благо церкви. Буря относительно меня пока утихла, ибо, хотя Богу грешен, людям же никакого зла не делал и державным не виноват ни в чем. Ни в официальной, ни в частной жизни моей не за что врагам прицепиться. Господь да умудрит их и простит им, ибо не ведают, что творят. Спаси бо Князю, что был столько благочестив, что не поверил вражеским внушениям о принце, который вымысел был и послужил предлогом клевете.

⁴⁹ Мисли се на трудноћу из које је 3. октобра рођен шести син царског пара, Велики кнез Павел Александрович (1860–1919).

Добрая Графиня, не сердитесь, что так долго не получаете известия о больном нашем Янићии, писал столько раз и ему и другим, но все не получаю ответа на вопрос, надеюсь скоро уведомить вас обо всем, что касается распоряжения вашего. В тихой молитве к Богу находите утешения, родная мать так бы или не лучше бы заботилась о нем. Вы все делаете, что от вас зависит, однако ж, что Господу угодно, то и будет. Не виню отца, ибо родительское сердце не может не желать добра своему сыну, однако ж по простоте своей не могут понять благодетельных ваших распоряжений и, может быть, тяжело отцу расстаться с своим больным сыном и, верно, все еще обдумывает, как и на что решиться. Ваши письма я ему верно пересылаю. Сретенович взял крест и поелику скоро сам увидится с Янићием в Свилаенце, ибо по делу проедет чрез этот городок, передаст ему 4# и росписку мне пошлет, я же немедленно доставлю ее вам. Князь Долгорукий⁵⁰ совсем не так уехал, как вам донесли, он здесь учился по-сербски, и когда довольно начал и понимать и говорить; тогда сам решительно без всяких посторонних приказаний уехал. Екатерина Ивановна хорошо это знает, видно, враги хотят все выставлять в превратном виде, чтобы нас удалять друг от друга и ссорить постоянно, ибо им все это нужно для их неблагоприятных для нас целей. Янкович⁵¹ действительно уехал путешествовать и на время удалится от стрел, уставленных на него со стороны же западных. Он так ненавидит их, особенно же соседей, что приходит вне себя от воспоминания о них. Нигде не мог остановить свою мысль, как на Россию, естественную покровительницу нашу – вот и пошел туда, найти лекарство для патриотизма. Благодарю за три книжки преосв[ященного] Филарета, которая от вас получил. Воздухи еще не получил.

Свидетельствуя вам свое почтение с любовью и преданностию имею честь быть

вашея Сиятельности

усердный молитвенник
МС

РГАДА. Ф. 1274. Оп. 1. Д. 2179. Л. 121–122об. Автограф.

⁵⁰ Кнез Долгоруков боравио је у Србији почетком 1860. године.

⁵¹ Милован Јанковић (1828–1899), српски професор и политичар, један од оснивача Либералне странке.

12.

Я, нижеподписавшийся, удостоверяю в том, что получил средством здешняго конзульства от Ея Сиятельства Антонины Дмитриевной, Графыни Блудовой, в двух частях сочинение Евгения Новикова⁵² «Гус и Лютер».⁵³

2. Июния 1860.

Белград

Митрополит Сербии
Михаил

РГАДА. Ф. 1274. Оп. 1. Д. 2179. Л. 123. Подпись-автограф.

⁵² Јевгениј Петрович Новиков (1826–1903), руски дипломата и историчар, словенофилски оријентисан. Четири године након завршеног Историјско-филолошког факултета у Москви, започео је своју каријеру у Азијском департману Министарства спољних послова (1850). Године 1856. постављен је за млађег секретара мисије у Цариграду, а затим је 1859. године унапређен за саветника те мисије. Године 1860. био је део Европске комисије у Сирији, а затим је именован за руског повереника у Цариграду (1862–1864). Године 1865. постављен је за посланика у Грчкој (1865–1870), а затим прво за посланика (1870–1874), а потом и амбасадора у Бечу (1874–1879). Године 1879. постављен је за амбасадора у Цариграду, а 1882. године изабран је за члана Државног савета: *Альманах современных русских государственных деятелей*, Санкт-Петербург 1897, 49.

⁵³ Мисли се на дело: Е. П. Новиков, *Гус и Лютер: критическое исследование*, Ч. 1–2, Москва 1859.

13.

Нижеподписавшијся, удостоверяю в том, что получил средством здешняго конзульства от щедроты Ея Императорскаго Величества Государыни Императрицы Марии Александровной⁵⁴ наперстный крест, украшенный изумрудами.

2. Июня 1860.

Белград

Митрополит Сербии
Михаил

РГАДА. Ф. 1274. Оп. 1. Д. 2179. Л. 124. Подпись-автограф.

⁵⁴ Марија Александровна Романова (1824–1880), руска царица.

14.

Я, нижеподписавшийся, удостоверяю в том, что исправно получил сочинение Его высокопреосвященства Митрополита Григория⁵⁵ в двух экземплярах «Истинно древняя и истинно православная Христова церковь».⁵⁶

2. Июня 1860.

Белград

Митрополит Сербии
Михаил

РГАДА. Ф. 1274. Оп. 1. Д. 2179. Л. 125. Подпись-автограф.

⁵⁵ Григориј (Георгиј Петрович Постников) (1784–1860), митрополит новгородски, петроградски, естонски и фински (1856–1860), првоприсутни члан Светог синода и зачетник црквене периодике у Русији.

⁵⁶ Мисли се на дело: Митрополит Григорий (Постников), *Истинно древняя и истинно православная Христова церковь: изложение в отношении к глаголемому старобрядству*, Ч. 1–2, Санкт-Петербург 1856.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ – LIST OF REFERENCES

Необјављени извори – Unpublished Primary Sources

Российский государственный архив древних актов [=РГАДА], Москва, Ф. 1274 (Панины-Блудовы) [Rossijskij gosudarstvennyj arhiv drevnih aktov [=RGADA], Moskva, F. 1274 (Panini-Bludovi)]

Објављени извори – Published Primary Sources

Блажић, Јована и Јекатерина Владимировна Иванова, „Преписка митрополита Михаила и грофице А. Д. Блудове о догађајима у Србији 1868. године”, *Мешовита грађа (Miscellanea)* 34 (2013) 193–218. [Blažić, Jovana i Jekaterina Vladimirovna Ivanova, „Prepiska mitropolita Mihaila i grofice A. D. Bludove o događajima u Srbiji 1868. godine”, *Mešovita građa (Miscellanea)* 34 (2013) 193–218]

Блажић Пејић, Јована и Јекатерина Владимировна Иванова, „Писма митрополита Михаила грофици А. Д. Блудовој: прилог проучавању руско-српских односа (1871–1874)”, *Мешовита грађа (Miscellanea)* 35 (2014) 121–138. [Blažić Pejić, Jovana i Jekaterina Vladimirovna Ivanova, „Pisma mitropolita Mihaila grofici A. D. Bludovoj: prilog proučavanju rusko-srpskih odnosa (1871–1874)”, *Mešovita građa (Miscellanea)* 35 (2014) 121–138]

Друштво српске словесности 1841–1864, прир. Бранко Перуничић, Београд 1973. [*Društvo srpske slovesnosti 1841–1864*, прир. Branko Peruničić, Beograd 1973]

Зарубежные славяне и Россия. Документы архива М. Ф. Раевского 40–80 годы XIX века, составители В. Матула и И. В. Чуркина, Москва 1975. [*Zarubežnie slavyane i Rossiya. Dokumenti arhiva M. F. Raevskogo 40–80 godi XIX veka*, sostaviteli V. Matula i I. V. Čurkina, Moskva 1975]

Југословени и Русија. Документи из архива М. Ф. Рајевског 40–80 године XIX века II, приредили С. И. Данченко, М. Екмечић, В. Крестић, В. Мелик, Д. Петровић-Милојевић, Н. Петровић, Н. Станчић и И. В. Чуркина, Београд 1989. [*Jugosloveni i Rusija. Dokumenti iz arhiva M. F. Rajevskog 40–80 godine XIX veka II*, priredili S. I. Dančenko, M. Ekmečić, V. Krestić, V. Melik, D. Petrović-Milojević, N. Petrović, N. Stančić i I. V. Čurkina, Beograd 1989]

Митрополит Григорий (Постников), *Истинно древняя и истинно православная Христова церковь: изложение в отношении к глаголемому старо-обрядству*, Ч. 1–2, Санкт-Петербург 1856. [Mitropolit Grigorij (Postnikov), *Istinno drevnyaya i istinno pravoslavnaya Hristova cerkov': izloženie v otnošenii k glagolemomu staro-obryadstvu*, Ч. 1–2, Sankt-Peterburg 1856]

Новиков, Евгений Петрович, *Гус и Лютер: критическое исследование*, Ч. 1–2, Москва 1859. [Novikov, Evgenij Petrovič, *Gus i Lyuter: kritičeskoe izsledovanie*, Ч. 1–2, Moskva 1859]

Наставление христианское, сочиненное Тихоном, епископом Воронежским, Москва 1833. [*Nastavlenie hristianskoe, sočinennoe Tihonom, episkopom Voronežskim*, Moskva 1833]

Литература – Secondary Works

Альманах современных русских государственных деятелей, Санкт-Петербург 1897. [*Aljmanah sovremennih russkih gosudarstvennih deyatelej*, Sankt-Peterburg 1897]

Блажић Пејић, Јована, *Московски словенски комитет и српско питање (1858–1875)* (докторска дисертација, Филозофски факултет у Београду, 2021) [Blažić Pejić, Jovana, *Moskovski slovenski komitet i srpsko pitanje (1858–1875)* (doktorska disertacija, Filozofski fakultet u Beogradu, 2021)]

Вучковић, Војислав, „Неуспела политичка акција Матије Бана (1860–1861)”, *Историјски часопис* 9–10 (1959) 381–409. [Vučković, Vojislav, „Neuspela politička akcija Matije Bana (1860–1861)”, *Istorijski časopis* 9–10 (1959) 381–409]

Никитин, Сергей Александрович, *Славянские комитеты в России в 1858–1876 годах*, Москва 1960. [Nikitin, Sergej Aleksandrovič, *Slavyanskie komitety v Rossii v 1858–1876 godah*, Moskva 1960]

Пузовић, Владислав, *Руски путеви српског богословља. Школовање Срба на руским духовним академијама 1849–1917*, Београд 2017. [Puzović, Vladislav, *Ruski putevi srpskog bogoslovlja. Školovanje Srba na ruskim duhovnim akademijama 1849–1917*, Beograd 2017]

Славянофилы. *Историческая библиотека*, составитель и ответственный редактор О. А. Платонов, Москва 2009. [*Slavyanofili. Istoričeskaya biblioteka*, sostavitelj i otvetsyvennij redaktor O. A. Platonov, Moskva 2009]

Чуркина, Искра Васильевна, *Протоиереј Михаил Федорович Раевский и Югославяне*, Москва 2011. [Čurkina, Iskra Vasiljevna, *Protoierej Mihail Fedorovič Raevskij i Jugoslavyane*, Moskva 2011]

Jovana Blažić Pejić, Ekaterina Vladimirovna Ivanova

**METROPOLITAN MIHAILO AND ANTONINA DMITRIEVNA
BLUDOVA: THE BEGINNING OF CORRESPONDENCE (1854–1860)**

Summary

Having graduated from the Kiev Theological Academy and upon becoming a monk in the Kyievo-Pecherska Lavra, young Mihailo paid his first visit to Moscow and Saint Petersburg. It was on that occasion, in Saint Petersburg, that he met Russian countess Antonina Dmitrievna Bludova, with whom he remained in contact afterwards. The years-long friendship between monk Mihailo and Antonina Dmitrievna, two great champions of the Slavic question, exerted a significant impact on the development of the Serbian-Russian relations in the second half of the 19th century, as confirmed in their mutual correspondence – preserved to this very day. Enjoying an excellent reputation in Russia's highest official and unofficial circles, Bludova supported the interests of the Slavs, especially the Serbs. Therefore, it was most often to her that Metropolitan Mihailo sent various requests – not just the ones related to the Church, culture and education, but also those strictly pertaining to politics. In this paper, we shall describe the very beginning of their preserved mutual correspondence, which relates to the period from 1854 to 1860 and which consists of eleven letters and three quittances of Serbian Metropolitan Mihailo. The edited letters supply us with some precious data from the history of Serbian-Russian relations and reveal the various courses of Metropolitan Mihailo's engagement regarding Russia and the Serbian national question.

Оригиналан научни рад

Примљен: 7. 5. 2024.

Коначно прихваћен за објављивање: 23. 7. 2024.